

O nagrodzonych programach wychowania przedszkolnego

EWA BRAŃSKA

Nowa podstawa programowa i nowe programy, które należało przygotować, wywołały wiele pytań i niepokoju.

Reakcja środowiska nauczycieli przedszkoli była uzasadniona. Z obawą, jak będzie wyglądała ich praca w nowym roku szkolnym, rozpoczęli wakacje. W tym czasie Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie, pod patronatem Ministra Edukacji Narodowej, ogłosił konkurs na najlepsze programy wychowania przedszkolnego.

Odbyły się dwie edycje konkursu, na które wpłynęło łącznie ponad 50 programów. Wybór był trudny, bowiem większość programów spełniała podstawowe kryterium zgodności z podstawą programową wychowania przedszkolnego.

Kapituła konkursu postanowiła nagrodzić następujące programy.

Dwie pierwsze nagrody przyznano autorkom programów: *Zanim będę uczniem* (autorki: Elżbieta Tokarska, Jolanta Kopała), *Dobry start przedszkolaka* (autorka – Monika Rościszewska-Woźniak).

Drugą nagrodę przyznano autorkom programu *Odkryjmy Montessori raz jeszcze* – Renacie Czekalskiej, Aleksandrze Gaj, Barbarze Laubie, Joannie Matczak, Annie Piecusiak, Joannie Sosnowskiej.

Trzecią nagrodę otrzymały: Barbara Bilewicz-Kuźnia i Teresa Parczewska za program *Ku dziecku*.

Ponadto kapituła przyznała **dwa wyróżnienia** dla programów: *Od przedszkolaka do pierwszaka* (autorka: Iwona Broda) i *Nasze przedszkole* (autorki – Małgorzata Kwaśniewska i Wiesława Żaba-Żabińska).

Nagrodzone programy to propozycje rozwiązań metodycznych i organizacyjnych. Ich źródłem są różne koncepcje pedagogiczne, które łączy troska o rozwój dziecka.

Autorkami programów są osoby, które w refleksyjny sposób łączą wiedzę z dużym doświadczeniem praktycznym. Omawiane programy przygotowane zostały z myślą o pracy prowadzonej w określonych warunkach organizacyjnych przez osoby, którym w szczególności bliskie są przyjęte rozwiązania metodyczne.

*

Zanim będę uczniem jest obszernym opracowaniem napisanym przez nauczycieli i dla nauczycieli.

Mottem programu są słowa Janusza Korczaka:

Dziecko chce być dobre. Jeśli nie umie – naucz, jeśli nie wie – wytłumacz, jeśli nie może – pomóż! Jeśli przy największym wysiłku dozna porażek, należy tak pobłażać, jak pobłażliwie godzimy się z naszymi własnymi wadami (...).

Zanim będę uczniem to program z poradnikiem metodycznym i pakietem materiałów edukacyjnych pomocnych do przeprowadzenia diagnozy przedszkolnej. W ten sposób, autorki wykorzystując własne wieloletnie doświadczenie zawodowe, nadały programom praktyczny charakter.

Opracowanie to jest wierne podstawie programowej zarówno w treści, jak i w formie. Świadczy o tym jego konstrukcja – podział na 15 obszarów edukacyjnych, takich samych jak w podstawie programowej. Na ścisły związek z podstawą programową wskazuje również częste odwoływanie się autorek do odpowiednich jej fragmentów. Konstruując program, autorki dokonały uszczegółowienia podstawy programowej i wzbogaciły go licznymi przykładami pracy z dziećmi.

Każdy z obszarów edukacyjnych zawiera trzy etapy osiągania przez dzieci umiejętności, przykłady pracy w grupach dzieci w różnym wieku i propozycje utworów literatury dziecięcej. Jest to bogata i różnorodna oferta.

Opracowanie zawiera szczegółowy wykaz wiadomości i umiejętności, jakimi powinno dysponować dziecko kończące edukację przedszkolną.

Indywidualny arkusz diagnozy przedszkolnej zawiera proste, jednoznacznie określone kompetencje dzieci z różnych dziedzin. Skonstruowany został w sposób czytelny i łatwy do zastosowania; wzbogacono go pakietem zadań do wykonania przez dziecko.

Arkusze zbiorcze pomagają w określeniu zadań do pracy indywidualnej i pracy zespołowej.

*

Dobry start przedszkolaka Moniki Rościszewskiej-Woźniak to całościowa koncepcja pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym, realizowana przez autorkę i przygotowanych przez nią nauczycieli w ośrodkach przedszkolnych Fundacji Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego.

Nowatorska koncepcja pracy, w której partnerami są dzieci, nauczyciele i rodzice prezentuje wizję dziecka jako niepowtarzalnej osoby, aktywnej we własnej edukacji, której należy stworzyć możliwości i przestrzeń dla jej aktywności.

Autorka określa zasady rozwoju dzieci. Formułuje cele programu, odnosząc je bezpośrednio do dzieci, bowiem rozwój dziecka jest celem najwyższym. Wśród celów programu wymienia między innymi:

- wzrost ciekawości i motywacji do poznania,
- rozwój wyobraźni i ekspresji twórczej,
- współdziałanie z innymi, samodzielność i wytrwałość.

Następnie określa zadania nauczycieli, a wśród nich stwarzanie możliwości samodzielnego odkrywania, zachęcanie dzieci do podejmowania prób, pokonywania trudności, rozumienie sposobu odbierania świata przez dzieci, włączanie do współpracy rodziców i innych dorosłych.

Autorką programu jest zwolenniczką metody projektów, której współtwórczynią jest prof. Lilian Katz, międzynarodowy ekspert w zakresie pedagogiki małego dziecka.

Według L. Katz, zasadniczą cechą projektu jest jego badawczy charakter, nastawiony na poszukiwanie odpowiedzi na pytania dotyczące określonego fragmentu rzeczywistości. Pytania te najczęściej stawiają dzieci, czasami mogą być postawione przez nauczyciela.

Projekt to metoda organizowania uczenia się, w której dziecko lub grupa dzieci badają ważny dla nich problem dotyczący życiowych doświadczeń.

Według L. Katz i J. Helm, autorek książki *Mali badacze*¹ projekty można realizować w ramach różnych programów nauczania, w różnych grupach i w różnych środowiskach.

Bezpośrednim źródłem projektu powinna być jakaś sytuacja, problem codziennego życia zachęcający do podjęcia inicjatywy, a następnie zaplanowanie rozwiązania. Najważniejszym warunkiem dobrze zaplanowanego projektu jest pozytywna motywacja.

1 J. H. Helm, L. G. Katz, *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*, Warszawa 2003.

Dziecko, realizując projekt, samodzielnie poszukuje informacji i podejmuje decyzje dotyczące rodzaju wykonywanych zadań i czynności.

Poznanie i zrozumienie dziecka jest dla nauczyciela punktem wyjścia do dalszej pracy, w której dominują działania zindywidualizowane, dostosowane do potrzeb, możliwości i zainteresowań dzieci.

Wśród form pracy nauczyciela Monika Rościszewska-Woźniak wymienia obserwację i dokumentowanie rozwoju dzieci oraz bieżącą diagnozę potrzeb i potencjału dzieci.

Nie wymienia szczegółowych umiejętności dzieci kończących edukację przedszkolną, lecz prezentuje sylwetkę dziecka, zwracając uwagę na jego cechy osobowe. Zdaniem autorki programu *Dobry start przedszkolaka*, dziecko kończące edukację przedszkolną powinno być: kreatywne, ciekawe świata, pewne siebie, samodzielne, współdziałające w grupie. Odważne, pogodne, wytrwałe i takie, które umie korzystać z prawa do wyboru, nie boi się popełniania błędów, szuka rozwiązań trudnych spraw, potrafi podejmować decyzje i jest gotowe ponosić ich konsekwencje.

Edukacja w przedszkolu realizowana jest w różnych zakresach odnoszących się do różnych dziedzin, między innymi: edukacji społecznej, przyrodniczej, językowej, matematycznej, plastycznej, ruchowej, muzycznej.

Autorka programu wysuwa problemy i przedstawia ich konkretne rozwiązania. Zawsze aktywną rolę pozostawia dziecku. Określa również zadania rodziców, takie jak: wspieranie dzieci, wspólne z nauczycielami i dziećmi realizowanie zadań edukacyjnych, obserwację rozwoju dzieci, wspieranie nauczycieli w codziennej pracy (wolontariat). To ostatnie zadanie realizowane jest w specyficznych warunkach ośrodków tworzonych dla małej grupy dzieci na wsi, gdzie najczęściej matki nie pracują zawodowo i mogą uczestniczyć w zajęciach.

Program zawiera uniwersalne treści, a nowatorski sposób pracy z dzieckiem może stanowić inspirację do działań w różnych organizacyjnych formach wychowania przedszkolnego.

*

Odkryjmy Montessori raz jeszcze Renaty Czekalskiej, Aleksandry Gaj, Barbary Lauby, Joanny Matczak, Anny Piecusiak, Joanny Sosnowskiej jest propozycją twórczej adaptacji koncepcji edukacji przedszkolnej wg Marii Montessori do wymogów współczesnego przedszkola.

Trzy istotne wartości w koncepcji pedagogicznej M. Montessori: dziecko, nauczyciel i odpowiednio przygotowane otoczenie stały się podstawowymi założeniami nagrodzonego programu. Autorki w interesujący sposób połączyły idee tej pedagogiki z założeniami podstawy programowej. Przygotowały program dla grup zróżnicowanych wiekowo, twierdząc, iż w takich warunkach dzieci uczą się wzajemnie od siebie. Rolą nauczyciela jest podążanie za dzieckiem, zapewnienie mu bezpieczeństwa i akceptacji. Otoczenie dziecka powinno być uporządkowane, estetyczne, logicznie zorganizowane, bogate w materiał rozwojowy.

Szczególną uwagę autorki programu zwracają, podobnie jak M. Montessori, na materiał rozwojowy, który powinien spełniać następujące kryteria: prostota, funkcjonalność, estetyka, ograniczenie do jednej trudności, umożliwienie samodzielnej kontroli błędu.

Kolejny raz refleksyjni nauczyciele udowodnili, że pedagogika M. Montessori jest wciąż aktualna i ma uniwersalne wartości. Program *Odkryjmy Montessori raz jeszcze* pomaga nie tylko w prowadzeniu pracy z dziećmi w przedszkolu tzw. montessoriańskim, ale może stanowić źródło inspiracji do opracowywania programów dla innych przedszkoli.

*

Ku dziecku Barbary Bilewicz-Kuźni i Teresy Parczewskiej to program wychowania przedszkolnego opracowany na podstawach teoretycznych koncepcji inteligencji wielorakich H. Gardnera oraz teorii konstruktywizmu.

Dziecko należy chronić i dawać mu tyle wsparcia, by rozwijało się w swoim własnym rytmie, a nie edukować je z perspektywy dorosłego.

Autorki pojęcie inteligencji zastąpiły pojęciami zdolności i zainteresowań, chcąc w ten sposób zwrócić uwagę nauczycieli i rodziców na wieloaspektowość rozwoju dziecka i nie ograniczać go do sfery intelektu.

Wyróżniły następujące zdolności: słowno-językowe, wizualno-przestrzenne, cielesno-kinestetyczne, logiczno-matematyczne, interpersonalne, intrapersonalne, przyrodnicze i egzystencjalne.

Dzieci rozwijają te zdolności wchodząc w spontaniczne interakcje z otaczającym światem. Mając odmienne potrzeby, przystosowują treść przekazów do różnych struktur motywacyjnych i poznawczych.

Rolą nauczyciela w edukacji przedszkolnej jest koncentracja na rozwoju dziecka, odkrywanie wielorakich indywidualnych zdolności i zainteresowań (H. Gardner nazywa je inteligencjami), pobudzanie i wzmacnianie ich w warunkach naturalnej aktywności dzieci.

Zasady postępowania nauczyciela przedstawione są w programie zgodnie z konstruktywistycznym podejściem pedagogicznym. Dziecko rozwija własną wiedzę nie rejestrując informacji, lecz działając, dokonując przekształceń.

Niezwykle ważna jest w przedszkolu organizacja przestrzeni edukacyjnej. W programie *Ku dziecku* przestrzeń organizowana jest w formie ośrodków zainteresowań. Dzieci wspólnie z nauczycielem i rodzicami tworzą tę przestrzeń.

Autorki określają szczegółowe cele edukacyjne pomocne w rozwijaniu wskazanych zdolności. Treści edukacyjne prezentują w formie tabeli, która składa się z czterech części. Obszary działalności edukacyjnej przedszkola i oczekiwane umiejętności i zdolności to części zgodne z zapisami podstawy programowej, natomiast szczegółowe treści i rodzaje rozwijanych zdolności stanowią jej rozszerzenie. Zostało to dokonane przez autorki zgodnie z przyjętą koncepcją pedagogiczną.

Interesującą częścią omawianego programu jest rozdział poświęcony sposobom osiągania celów kształcenia i wychowania, organi-

zacji przestrzeni sali przedszkolnej, tworzeniu ośrodków (kącików zainteresowań) służących do podejmowania przez dzieci różnorodnej działalności. Znajduje się tam szczegółowy opis wyposażenia ośrodków ze wskazaniem, jakie zdolności dziecko może rozwijać.

Zgodnie z wymogami Rozporządzenia o dopuszczaniu do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania, wszystkie programy wyposażone zostały w różnorodne materiały służące do przeprowadzenia diagnozy przedszkolnej dziecka. W programie *Ku dziecku* autorki proponują kwestionariusz osiągnięć dziecka w wieku przedszkolnym.

Autorem programu jest nauczyciel

Konkurs na najlepszy program wychowania przedszkolnego pokazał, jak różnorodne i ciekawe mogą być programy pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym. Ich autorzy, nauczyciele-praktycy, pracownicy uczelni pedagogicznych opracowali bogate pakiety programowe, zawierające również wskazania metodyczne i wiele praktycznych rad. Nagrodzone programy nie są obowiązującymi ani zalecanymi przez Ministra, bowiem zgodnie z Rozporządzeniem Minister Edukacji Narodowej nie zaleca programów. Mogą one natomiast stanowić inspirację, zachętę, szczególnie dla niezdecydowanych i poszukujących.

Nauczyciel może opracować program samodzielnie lub we współpracy z innymi nauczycielami, skorzystać z programu opracowanego przez innego autora, może również w programie innego autora dokonać zmian, dostosowując go do własnych potrzeb.

Procedura dopuszczania programów do użytku w placówkach przedszkolnych opisana została w Rozporządzeniu MEN z 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników². Zgod-

2 Rozporządzenie MEN z 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (DzU, nr 89, poz. 730).

nie z nią program wychowania przedszkolnego dopuszcza do użytku w danym przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej odpowiednio dyrektor przedszkola lub dyrektor szkoły podstawowej, na wniosek nauczyciela lub nauczycieli. W przypadku innej formy wychowania przedszkolnego program wychowania przedszkolnego dopuszcza odpowiednio dyrektor szkoły podstawowej lub przedszkola, który zatrudnia nauczyciela prowadzącego zajęcia w innej formie wychowania przedszkolnego na wniosek tego nauczyciela.

Przed dopuszczeniem programu do użytku w przedszkolu, szkole, innej formie wychowania przedszkolnego – dyrektor przedszkola, szkoły może zasięgnąć opinii nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego, posiadającego kwalifikacje do pracy w przedszkolu, konsultanta lub doradcy metodycznego.

Kryteria oceny programów

Minister określił szczegółowe kryteria oceny programów. Zaproponowany przez nauczyciela program powinien być dostosowany do potrzeb i możliwości dzieci, dla których jest przeznaczony. Ponadto program może być dopuszczony do użytku w danym przedszkolu, oddziale lub innej formie wychowania przedszkolnego, jeśli:

- stanowi opis sposobu realizacji celów i zadań ustalonych w podstawie programowej lub zadań, które mogą być realizowane

w ramach zajęć dodatkowych, określonych w przepisach (w sprawie ramowego statutu publicznego przedszkola);

- zamieszcza szczegółowe cele kształcenia i wychowania, treści edukacyjne zgodne z treściami zawartymi w podstawie programowej;
- zamieszcza sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania, z uwzględnieniem indywidualizacji pracy, w zależności od potrzeb i możliwości dzieci;
- proponuje metody przeprowadzania analizy gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna);
- jest poprawny pod względem merytorycznym i dydaktycznym.

Dodatkowym elementem programu, zgodnie z rozporządzeniem, powinno być wskazanie metod, które zgodnie z koncepcją programu będą wykorzystane do przeprowadzenia diagnozy przedszkolnej.

We współczesnej edukacji dzieci program powinien być ramową propozycją rozwijania wielokierunkowej aktywności nauczyciela i dzieci.

Nagrodzone i wyróżnione programy są dostępne w Internecie na stronach Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli.

Ewa Brańska

